

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA II.

Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék,
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet
és a Balassi Kiadó
közreműködésével

Készítette: Szántó Zoltán

Szakmai felelős: Szántó Zoltán

2011. június

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA II.

6. hét

Társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája

Társadalmi és emberi tőke 1.

Szántó Zoltán

A tőke hagyományos ökonómiai fogalma

A tőke a termelési tényezők egyike: munka, tőke, föld
Anyagi tőke, pénztőke

- Beruházás, befektetés
- Megtérülés, hozam
- (Eredeti) tőkefelhalmozás

(Karl Marx: *Das Capital*)

- A társadalmi munkamegosztás mellett a társadalmi differenciálódás legfőbb forrása

Tőkefajták

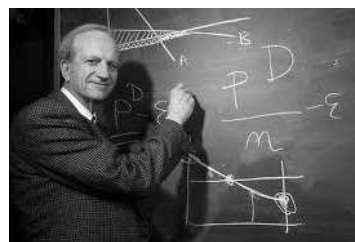
A hagyományos ökonómiai tőkefogalom általánosításának eredménye:

- Emberi (humán) tőke: beruházás, hozam
- Társadalmi (szociális, kapcsolati, hálózati) tőke: beruházás, hozam
- Kulturális tőke: beruházás, hozam
- Szimbolikus tőke: beruházás, hozam

Emberi (humán) tőke

- A közgazdászok sokáig tartózkodtak attól, hogy az embert tőketárgynak tekintsék
- T. Schultz és G. Becker: a tőke értelmezésének átalakítása – EMBERI TŐKE: a gazdasági fejlődés és az emberi tőke kapcsolata

- „Beruházás az emberi tőkébe” – tanulás
  - A tanulás költségei: elmulasztott jövedelem (lehetőségköltség) + közvetlen költségek (pl. tandíj, tankönyvek költségei, utazási költségek stb.)
  - A tanulás hozama: hosszabb távon jobb munkaerő-piaci kilátások, magasabb jövedelem stb.

A emberitőke-konceptió hívei párhuzamot vonnak a fizikaitőke-befektetés és az ember tőkébe való beruházás között

A racionális egyén célja: a beruházás hozama meghaladja a befektetés költségeit

Ráfordítások: a végzettség megszerzésének közvetlen és közvetett költségei

Megtérülés: a munkaerő-piaci pozíciót javítja és munkajövedelmet növeli a megszerzett végzettség

Társadalmi tőke

Emberi tőke: saját, személyes erőforrás

Társadalmi tőke: társadalmi kapcsolatokban rejlő egyéni és társadalmi erőforrás

Mások erőforrásainak felhasználása kapcsolatokon keresztül saját célok elérése érdekében

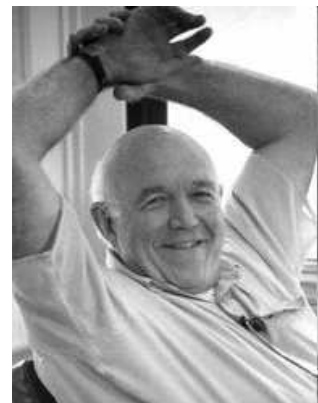
Loury (1977): feketék a gettóban – családi háttér szerepének újraértelmezése: a szülők mennyi erőforrással rendelkeznek, és ebből mennyi előnye származik a gyerekeknek

James Coleman: A társadalmi tőke az emberi tőke termelésében (1988)

A társadalmi cselekvés magyarázatának két tradicionális megközelítése:

„Szociológiai”: a cselekvést normák, szabályok kötelezettségek irányítják – a társadalmi környezet és kultúra hatása a cselekvésre

„Ökonómiai”: kizárólag racionális és önző viselkedést feltételez – haszonmaximalizáló cselekvés

Coleman elméleti álláspontjának körvonalai

- A szociológiai kutatás célja: társadalmi, gazdasági stb. (rész)rendszerek ismérveinek és működésének magyarázata
- Közelítésmód: Módszertani individualizmus – racionális cselekvés modelljein alapuló szociológiai magyarázat
- Az elemzés makro- és mikroszintje (azaz a rendszer és a cselekvés) közti kapcsolatot megteremtő kulcsfogalom: társadalmi tőke

A társadalmi tőke:

- a cselekvők számára elérhető erőforrások egyike
- funkciója definiálja: milyen cél elérésére tudják felhasználni az érintettek (instrumentalitás)

Olyan entitások csoportja, amelynek közös vonása, hogy:

- valamilyen társadalmi struktúra aspektusai
- megkönnyíti a struktúrán belüli szereplők cselekvéseit

Társadalmi tőke jellegzetességei:

„Termelő”, azaz produktív jellegű

- Általában nem helyettesíthető
- Többnyire hasznos (de lehet semleges, vagy akár káros is)
- A társadalmi kapcsolatokban rejlik, nem kötődik egyes személyekhez
- Intézmények és szervezetek között is létrejöhet (pl. információáramlás)

Coleman példái a társadalmi tőke különböző formáira:

- Csiszolatlan gyémánt piaca New Yorkban: a vásárlás előtt vizsgálatra átadnak több ezer dollár értékű gyémántot, de soha nem lépnek meg vele Oka: zárt közösségek felügyelik az ügyleteket
- Dél-koreai radikális diákaktivisták titkos tankörökbe szerveződnek, amelyeknek alapja a közös származási hely, iskola, egyház – ezek mentén szervezik meg az ellenállást

- Detroiti anya magyarázata arról, hogy mi volt az oka annak, hogy Jeruzsálembé költöztek – a gyerekfelügyelet rendszere jól működik az utcákon
- Kairó központi piacán az ember mindent megtalál egy árusnál – egészen pontosan: az eladó biztosan ismer valakit, ahol megtaláljuk azt az árut, amit keresünk

A társadalmi tőke formái

Coleman a társadalmi tőke három alapformáját különböztette meg egymástól:

1. **Kötelezettségek és elvárások**
2. **Információs csatornák**
3. **Normák és hatékony szankciók**

A társadalmi tőkét előmozdító társadalmi struktúra

- Társadalmi kapcsolatháló *zártsága*
- Kisajátítható szervezetek

1. Kötelezettségek és elvárások

Szívesség – kötelezettség, mint váltó – hitel – elvárás

Két tényezőtől függ:

- Megbízhatósági szint (pl. Szenátus Klub, kairói piac)
- Kötelezettségek tényleges mértéke

2. Információs csatornák – beszerzésük költséges, társadalmi tőkeként

funkcionálnak, mivel elősegítik a cselekvés (pl. divat, híreket figyelemmel kíséző barát)

3. Normák és hatékony szankciók: közjóság-probléma megoldásában segítenek a kooperációs normák megsértőinek szankcionálása révén (pl. visszaszorítják a bűnözést)

Társadalmi tőke az emberi tőke termelésében

1. Társadalmi tőke a családban = szülők-gyerekek közötti viszony, kapcsolat
  - a társadalmi tőke nélkül az emberi tőke nem tud hatni, ez közvetíti
  - függ a szülő fizikai jelenlététől a családban, és a gyerekre fordított idő és figyelem nagyságától

Empirikus vizsgálat: kimaradási arányok a család gazdasági, emberi és társadalmi tőkéjét figyelembe véve

- Változók: szülő jelenléte; testvérek száma; szülő/gyerek arány; anya elvárása a továbbtanulással kapcsolatban
- Eredmények: negatív irányú kapcsolat mutatható ki a kimaradás gyakorisága és a társadalmi tőke között

2. Társadalmi tőke a családon kívül = szülők közötti kapcsolatok, azok zártsága, valamint a szülők és az iskola közötti viszony

Empirikus vizsgálat: generációk közötti zártság (mint társadalmi tőke) hatása a gyerekek iskolai kimaradására

- Változó: iskolaváltások száma
- Eredmény: szintén negatív kapcsolat mutatható ki a társadalmi tőke és a kimaradási arányok között

Az empirikus vizsgálat másik típusa:

- Iskolatípus szerinti elkülönítés: állami, egyházi, magániskola
- Az egyházi iskolák esetében a legerősebb a társadalmi tőke, itt a legalacsonyabb a kimaradás

A társadalmi tőke mint közjószág

A társadalmi tőke közjószág jellege

- Társadalmi tőke mint magánjószág: egyéni célok elérésének eszköze (instrumentális jelleg)
- Társadalmi tőke mint közjószág: a közösség számára elérhető közjó (pl. bizalom)
- Ez utóbbi ismérv lényeges különbséget jelent a többi tőkefajtaéhoz képest

Szeminárium

A társadalmi tőke az emberi tőke termelésében

Irodalom

1. T. W. Schultz: *Beruházás az emberi tőkébe*(in: Tf, 45–69.)
2. S. Rosen: *Emberi tőke* (in: Tf, 71–99.)
3. J. S. Coleman: *Társadalmi tőke az emberi tőke termelésében* (in: Tf, 11–43.)

Kérdések

- Mutassa be az emberi tőkéből származó gazdasági növekedés mechanizmusait, valamint az emberi beruházások körét és tartalmát! (1. irodalom)
- Milyen költségei vannak a szellemi tőke képződésének és az iskolák szolgáltatásainak? (1. irodalom)
- Mutassa be az emberi tőke elméletének különböző empirikus alkalmazási lehetőségeit! (2. irodalom)
- Mutassa be a társadalmi tőkét előmozdító társadalmi struktúra jellemző tulajdonságait! (3. irodalom)